

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

IMANOVA UMIDA BAXTIYOROVNA

MAHALLIY BYUDJETLARNI O‘RTA MUDDATLI
REJALASHTIRISH ISTIQBOLLARI

08.00.07 – «Moliya, pul muomalasi va kredit»

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan

DISSERTATSIYA

Ilmiy rahbar:
iqtisodiyot fanlari doktori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich

Toshkent – 2023

MUNDARIJA:

KIRISH		3
I BOB.	MAHALLIY BYUDJETNI O'RTA MUDDATLI REJALASHTIRISHNING NAZARIY, TASHKILIY-USLUBIY ASOSLARI.....	12
1.1.	Mahalliy byudjetni o'rtta muddatli rejalashtirishning iqtisodiy mohiyati va zarurligi	12
1.2.	Mahalliy byudjetni o'rtta muddatli rejalashtirishning tashkiliy-uslubiy jihatlari	28
1.3.	Mahalliy byudjetni rejalashtirishning me'yoriy-huquqiy asoslari	39
II BOB.	MAHALLIY BYUDJETNI O'RTA MUDDATLI REJALASHTIRISH AMALIYOTINI JORIY ETISH HOLATI.....	51
2.1.	Mahalliy byudjetni rejalashtirishning rivojlanish tendensiyalari	51
2.2.	Mahalliy byudjetlarni o'rtta muddatli rejalashtirishda daromad va xarajatlari, ularning tarkibi va barqarorlashtirish amaliyoti.....	58
2.3.	Mahalliy byudjetni o'rtta muddatli rejalashtirishning ilg'or xorij tajribasi va undan mamlakatimizda foydalanish imkoniyatlari.....	67
III BOB.	MAHALLIY BYUDJETNI O'RTA MUDDATLI REJALASHTIRISHNING KELGUSIDAGI USTUVOR YO'NALISHLARI	75
3.1.	Mahalliy byudjetlarni o'rtta muddatli rejalashtirishda xarajatlarining chegaraviy miqdorini aniqlash amaliyoti.....	75
3.2.	Mahalliy byudjetni o'rtta muddatli rejalashtirishni ustuvor jihatlari	86
XULOSA		121
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.....		123

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. . Jahon iqtisodiyotiga global o'zgarishlarning salbiy ta'siri oqibatida makroiqtisodiy beqarorlikning kuchayishi sharoitida davlat budjeti xarajatlarini amalga oshirishning optimal natijalarini ta'minlash dolzarbligi ortib bormoqda. Jahonda davlat budjeti mablag'laridan foydalanish samaradorligi va natijadorligini oshirish borasida olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarda mahalliy budjetni o'rta muddatli rejalashtirish amaliyotini milliy iqtisodiyotga keng joriy etishga alohida urg'u berilmoqda. Xususan, "1990-yilda o'rta muddatli rejalashtirish (medium-term budgetary framework – MTBF) amaliyotini joriy qilgan davlatlar soni sanoqli bo'lgan bo'lsa, hozirda mazkur amaliyotni to'liq joriy etgan davlatlar soni 132 tani tashkil etmoqda"¹. Xalqaro amaliyotga ko'ra, o'rta muddatli rejalashtirishni joriy etish pirovardida davlatning o'rta va uzoq muddatli davr uchun moliyaviy resurslarini samarali taqsimlashni rag'batlantirmoqda.

Jahonda iqtisodiy barqarorlik va moliyaviy resurslardan samarali foydalanishni ta'minlashning dolzarbligi kuchayib borayotgan sharoitda mahalliy budjetlarni o'rta muddatli rejalashtirish muammolariga yo'naltirilgan qator ilmiy tadqiqot ishlari amalga oshirilmoqda. Global moliyaviy beqarorlik sharoitida mahalliy budjetni o'rta muddatli rejalashtirishning zarurligi, uning tashkiliy-uslubiy jihatlari va me'yoriy-huquqiy asoslarini takomillashtirish, daromad va xarajatlari tarkibi o'rtasidagi muvofiqlikni ta'minlash, mahalliy budjetni o'rta muddatli rejalashtirish uslubiyatiga zamonaviy vosita va usullarni joriy etish, mahalliy budjetni prognozlashtirish jarayonlarida raqamli texnologiyalar va platformalardan foydalanish kabilar bu boradagi ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlaridan hisoblanadi.

O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash, aholi farovonligini oshirish hamda hududlarning o'zaro mutanosib taraqqiyotini ta'minlashda mahalliy budjetlarni moliyalashtirish, jumladan, o'rta muddatli rejalashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. "Makroiqtisodiy barqarorlikni yanada mustahkamlash

---

¹ OECD data – General Government. <https://data.oecd.org/gga/general-government-revenue.htm#indicator-chart>

va iqtisodiy o‘shishning yuqori sur‘atlarini saqlab qolish, jumladan, Davlat budjeti barcha darajada mutanosib, milliy valyuta va ichki bozordagi narx darajasi barqaror bo‘lishini ta‘minlash – eng muhim ustuvor vazifa”² sifatida belgilab berildi. Mazkur vazifa ijrosi borasida davlatning moliyaviy barqarorligini ta‘minlashda o‘rta muddatga mo‘ljallangan soliq-budjet siyosatiga to‘liq o‘tish, “yuqoridan pastga” budjetlashtirish yondashuvini joriy etish, makrofiskal nazoratini kuchaytirish, budjet mablag‘larini taqsimlovchilarning javobgarligi va hisobdorligini oshirish, budjet mablag‘larining natijadorligini baholash tizimiga o‘tish, fiskal tavakkalchiliklarini baholash modullarini qo‘llash kabi islohotlarni amalga oshirish dolzarb ahamiyatga ega³. Shuningdek, o‘rta muddatli budjet asoslarining huquqiy bazasini takomillashtirish, budjetni o‘rta muddatli davr uchun rejalashtirishda kelgusi yil uchun budjet so‘rovlarini taqdim etish muddatlarini yangi budjet taqvimiga mos holda ishlab chiqish orqali muvofiqlashtirish, soliq-budjet siyosatining “natijaga yo‘naltirilgan budjet” tizimi strategik yondashuviga mosligini ta‘minlash, mahalliy budjetlar hisobidan ajratiladigan budjet mablag‘larining chegaraviy miqdorlarini tasdiqlash orqali budjet jarayoni ishtirokchilarining vakolatlarini aniqlashtirishga yo‘naltirilgan ilmiy tadqiqot ishlarini amalga oshirish muhim hisoblanadi.

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor yo‘nalishlariga mosligi. Mazkur dissertatsiya tadqiqoti respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining “Demokratik va huquqiy jamiyatni ma‘naviy-axloqiy va madaniy rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish” ustuvor yo‘nalishiga muvofiq bajarilgan.

Muammoning o‘rganilganlik darajasi. Mahalliy budjetlarni o‘rta muddatli rejalashtirishga oid tadqiqotlar xorijiy mamlakatlarning iqtisodchi olimlari A.Richard, G.Adams, R.Masgreyv, X.Rosen, F.Uilloubi, A.Vildavskiy, D.Jons, A.Shika, D.Ippolito, N.Keydena, I.Rubin, D.Sevidj, T.Greytens, G.Uemslı, V.Key

---

²Mirziyoev Sh. Tanqidiy tahlil, qat‘iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. – T.: O‘zbekiston, 2017. 8-b.

³Allakulliev A. O‘rta muddatga mo‘ljallangan budjetlashtirishni milliy iqtisodiyotga joriy etishning metodologik asoslari. Avtoreferat. – T., 2022. 5-b.